

Oponentský posudek na bakalářskou práci Štěpána Konopáska *Spor o třetí odboj*

Předmětem práce je analýza veřejné debaty, která probíhala v r. 2011 v souvislosti s přijímáním Zákona o protikomunistickém odboji (resp. té části, která probíhala na půdě PSP ČR, okrajově také v Senátu) a částečně také akademické debaty o problému tzv. třetího odboje.

Jako bakalářská práce má oponovaná práce nesporná pozitiva. Dobré téma; pokus o původní text a v tomto smyslu o přínos bádání; pregnantně formulovaná výzkumná otázka; vhodně zvolená teorie; logická struktura.

I formální náležitosti jsou vesměs v pořádku (minimální obligátní rozsah, způsoby odkazování, seznam literatury), ačkoli ne zcela (např. odkazy v poznámkách pod čarou, ale na s. 11 nečekaně harvardský model).

Mám ovšem připomínky ke způsobu, jakým je teorie aplikována. Autor sáhnul po Faircloughově kritické diskursivní analýze (CDA), jedné z variant diskursivní analýzy obecně. CDA je pro dané téma jistě možná a dobrá volba, ale:

Autorův úvodní výklad diskursivní analýzy je do té míry zmatený a torzovitý, že pochybuji, dokázal-li by na základě něho pochopit CDA někdo, kdo ji neznal předtím. To může znít na první pohled jako námitka upřílišněná a souhlasím, že by byla jistě málo významná, kdyby autor prokázal bezchybnou znalost teorie v praxi, resp. dovednost při jejím využití. Tak tomu však není. Upozornil bych na čtyři problémy.

Za prvé, kritičnost CDA je sociální kritičnost. Je to metoda, která za diskursivními konstrukcemi, které zkoumá, resp. za jejich volbou ze strany aktérů, vidí určitý zájem těchto aktérů – přičemž ony konstrukce jsou vlastně nástrojem jejich moci, nástrojem realizace zájmu – , ba dokonce ukazuje na možnost změny. Hlásit se k použití CDA a zároveň se explicitně orientovat jen na popis vnější jevové stránky (s. 13) je podle přinejmenším ochuzení CDA o jeden podstatný rozměr, pokud ne přímo protimluv.

Za druhé, což souvisí s předchozím, autor měl věnovat větší pozornost výběru aktérů, jejichž diskursivní konstrukce jsou zkoumány a jejich sociálnímu zázemí. Nejen, že CDA vidí za diskursivní konstrukcí zájem, ale určitým způsobem ji spojuje se sociální realitou (nikoli ve smyslu reálného předobrazu, ale např. ve smyslu sociálního statusu, profesního zařazení, generační příslušnosti aktérů). Autor sám to na s. 11 zmiňuje jako jeden z rysů CDA. V empirické části samé však tento aspekt problému zcela pomíjí – nedozvíme se, s čím je tedy používání určitých konstrukcí spojeno, ani jaké zájmy za těmito konstrukcemi jsou.

Autor tak nečiní ani v té oblasti ve které to plánoval učinit, totiž v oblasti „konfliktu pamětí aktérů odboje padesátých let a disentu sedmdesátých a osmdesátých let.“ (Abstrakt, poslední věta). Krátce, proč si vybral všechny tři přímé účastníky dění jen z jednoho období, z disentu 70. a 80. let? Proč si jako jeden z příkladu nevybral třeba Naděždu Kavalírovou? A proč se nepokusil spojit jejich volbu diskursivních konstrukcí nějakým způsobem s jejich aktivitou v oněch 70. a 80. letech nebo jejich sociálním profilem? Autor sám zdůrazňuje, že pro porozumění sporu o třetí odboj je klíčové pochopit odlišnost mezi vlnami odporu (s. 33), ale nikde to jako nástroj porozumění nepoužívá (nepočítám-li dosti obecnou závěrečnou větu druhého odstavce na s. 48). Přitom si pro to sám vytváří předpoklady v kap. 2.2. Nebo alespoň předpokládám, že tak činí, protože z hlediska CDA by jinak celá tato kapitola byla irelevantní, neboť diskursivní konstrukce nejsou přímým odrazem nějaké empiricky postižitelné materie a

jejich srovnávání s ní – je-li vůbec možné – je zbytečné. (Jediné další vysvětlení by bylo, že autor chtěl původně psát práci zaměřenou jinak a chtěl spor o třetí odboj řešit jako obsahový spor, v němž předpokládá možnost nalezení nějaké fundacionalistické pravdy, nikoli jako spor diskursivních konstrukcí. Ale to bude vědět jen autor sám.)

Za třetí, předmětem autorova zájmu je i diskurs akademický. To je dobrý nápad, zcela v linii CDA, ale potíže vidím v tom, že autor vůbec nesleduje, zda se tedy diskurs akademický a politický prolínají, zda se v nich používají stejných argumentačních figur, zda se vztahují ke stejným pojmům, vypůjčují navzájem od sebe apod., neřkuli čím by to mohlo být zapříčiněno. Kapitola o akademické debatě je prostě volně postavena vedle debaty politické a v závěru už o ní nepadne ani slovo.

Za čtvrté, diskursivní analýza vč. CDA je v první řadě analýzou lingvistickou. A jako taková poměrně obtížná, nemá-li jít jen o popularizační črty. Autor práce některé principy diskursivní analýzy aplikoval (základní představa, rétorické figury a zdroje přesvědčivosti, v tomto smyslu také obecně přijatelný závěr práce), ale velmi selektivně a tak říkajíc na základní úrovni.

Společným jmenovatelem mých námitek tedy je, že autor sice použil některých prvků diskursivní analýzy, ale rozhodně bych nehovořil o CDA, ba možná bych postavil otazník i nad to, jde-li o aplikaci diskursivní analýzy jako koherentní metody. V tomto smyslu je to tedy otázka zvládnutí práce po stránce metodologické.

Vedle toho bych měl některé drobnější připomínky i k jiným věcem. Jednak k problémům obsahovým, jednak formálním.

Z obsahových bych jmenoval např. rozdělení na liberální a konzervativní frakci ČSSD na s. 41 (autor by měl tuto terminologickou volbu nějak zdůvodnit, tím spíše s ohledem k tomu, které sociální demokraty spojuje s kterou frakcí) nebo vymezení demokratické tranzice na s. 9 (možná jde jen o stylistický problém, ale takhle to vypadá, že autor listopad a prosinec 1989 nechápe jako součást tranzice).

Z formálních bych zmínil např. chybnou volbu slova „subjekt“ v první větě na s. 9 (nedemokratický režim v letech 1948-89 je pro současnou politickou vědu spíše objektem výzkumu...jedině, že by ho autor opravdu chápal jako subjekt...), překlepy ve smyslu spojených slov („...dlužilegálně...“ s. 34; „...zeměpotřebuje... s. 37), nebo nejasný důvod, proč jsou zařazeny přílohy (z hlediska vlastního předmětu a cíle práce mě pro ně nenapadá žádné uplatnění). Čistě za sebe bych dodal, že mi verze citací sice v uvozovkách, ale bez kurzívy a využití kurzívy pro zdůraznění a to jak v citovaných textech, tak ve vlastních autorových sděleních připadá poněkud nepřehledná – tím spíše, že musím stále z odkazů nebo kontextu kontrolovat, jde-li o důraz autorův, neb ne – ale to je věc dohody se školitelem.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit známkou 2 nebo 3 v závislosti na tom, jaký význam komise přičítá zvládnutí teorie a na tom, zda komise vidí CDA stejně, jako já.

V Praze, dne 22.6. 2013

PhDr. Martin Polášek, PhD.